УДК 378.09.69 (574)

DOI: 10:25128/2415-3605.17.3. 14

ГАННА ЧАЙКОВСЬКА

chaicovska_anna@ukr.net
кандидат біологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Розглянуто проблему ефективності використання проектної діяльності у вищому навчальному закладі (ВНЗ). Проаналізовано педагогічні можливості екологічних проектів у вирішенні завдань сучасної екологічної освіти. З'ясовано, що реалізація проектних технологій зумовлює зростання ролі кожного студента в навчанні й професійному самовизначенні. Виявлено та охарактеризовано педагогічні умови використання проектів у формуванні екологічної культури студентів: спрямованість завдань проекту на природоохоронну діяльність шляхом залучення студентської молоді до вирішенням важливих локальних і регіональних проблем; посилення ступеня самостійності студентів у реалізації мети проектної діяльності; використання міждисциплінарних зв'язків для вирішення конкретних екологічних завдань і проблем; орієнтація екологічних проектів на майбутню професійну діяльність, систематичне залучення студентів до участі в екологічних проектах впродовж усього періоду навчання у ВНЗ. Встановлено, що дотримання цих умов сприяє розвитку активної природоохоронної позиції студентської молоді, формуванню у неї науково-дослідницьких і науково-практичних умінь та навичок щодо вирішення екологічних проблем, а також умінь ухвалювати рішення і здатності брати на себе екологічну відповідальність за стан довкілля. Доведено, що використання екологічних проектів у навчально-виховному процесі вищої школи створює умови для успішної реалізації завдань екологічної освіти і формуванню в студентів високого рівня екологічної культури.

***Ключові слова**: екологічна освіта, екологічні проекти, екологічна культура, природоохоронна діяльність, самостійна робота.*

АННА ЧАЙКОВСКА

chaicovska_anna@ukr.net
кандидат биологических наук, доцент
Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка
г.Тернополь, ул. Максима Кривоноса, 2

ПРОЕКТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

Рассмотрена проблема эффективности использования проектной деятельности в вузе. Проанализированы педагогические возможности экологических проектов в решении задач современной экологического образования. Установлено, что реализация проектных технологий сопровождается возрастанием роли каждого студента в обучении и профессиональном самоопределении. Выявлены и охарактеризованы педагогические условия использования проектов в формировании экологической культуры студентов: направленность задач проекта на природоохранную деятельность путем привлечения студенческой молодежи к решению важных локальных и региональных проблем; усиление степени самостоятельности студентов в реализации цели проектной деятельности; использование междисциплинарных связей для решения конкретных экологических задач и проблем; ориентация экологических проектов на будущую профессиональную деятельность, систематическое привлечение студентов к участию в экологических проектах на протяжении всего периода обучения в вузе. Установлено, что соблюдение этих условий способствует развитию активной природоохранной позиции студенческой молодежи, формированию у нее научно-исследовательских и научно-практических умений и навыков по решению экологических проблем, а также умений принимать решения и способности брать на себя экологическую ответственность за состояние окружающей среды. Доказано, что использование экологических проектов в учебно-воспитательном процессе высшей

школы создает условия для успешной реализации задач экологического образования и формированию у студентов высокого уровня экологической культуры.

***Ключевые слова**: экологическое образование, экологические проекты, экологическая культура, природоохранная деятельность, самостоятельная работа.*

ANNA CHAIKOVSKA

chaicovska_anna@ukr.net
PhD in Biological Sciences, Associate Professor,
Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University
Ternopil, Maksyma Kryvonosa 2 St.

PROJECT TECHNOLOGIES AS AN EFFICIENT TOOL OF ECOLOGICAL CULTURE DEVELOPMENT OF STUDENTS

The article deals with problem of the effectiveness of project activity in a higher educational institution (HEI). In particular, the pedagogical capabilities of ecological projects in solving the problems of modern environmental education have been analyzed. It has been found out that the implementation of project technologies is accompanied by an increase of each student's role in teaching and professional self-determination. The following pedagogical conditions of using projects in shaping the students' environmental culture are identified and characterized: orientation of the project's objectives to environmental protection activities by involving students in solving essential local and regional problems; increasing the degree of student autonomy in the implementation of the purpose of the project activity; the use of interdisciplinary connections for solving specific environmental issues and problems; focusing of environmental projects on the future professional activities, systematic involvement of students into environmental projects throughout the period of study in higher education. It has been proved that environmental activities in the framework of the project activity is aimed at the formation and improvement of practical skills in the field of nature conservation, the development and manifestation of volitional qualities, as well as the ability to be active in solving local environmental problems. It has been discovered that independent activity forms the conscious mood for students to systematically accumulate ecological knowledge and is a necessary condition for the self-organization of the educational environmental activity of the individual, and in the future specialists with a high-level of ecological culture. It has been found out that the use of interdisciplinary links to solve specific environmental problems is a convincing example of integration processes in environmental science. It has been established that observance of these conditions contributes to the development of students' engagement in environmental protection, the development of their theoretical background and practical research skills, as well as skills in solving environmental problems. These conditions contribute to the development of an active position in decision-making and ability to assume responsibility for the state of the environment. It is proved that the use of environmental projects in the educational process of higher education establishments creates conditions for the successful implementation of the tasks of environmental education and fostering the high-level ecological culture of the students.

***Keywords**: ecological education, ecological projects, ecological culture, environmental activity, self-directed work.*

Загострення екологічної ситуації у світі вимагає реформування освітньої системи насамперед в галузі природничих наук, права, гуманітарних наук тощо. Без сумніву, ці зміни повинні вплинути на формування ноосферно-гуманітарних й екологічних цінностей суспільства. Водночас світова освітянська спільнота усвідомлює велику відповідальність за вирішення глобальних екологічних проблем крізь призму виховання особистості з високим рівнем екологічної культури.

В Україні відбувається становлення нової системи освіти, в якій вагоме місце посідає екологічна складова. Сучасна система національної освіти спрямована, зокрема, на забезпечення підготовки молодого покоління, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолати споживацьке ставлення до природи шляхом формування нового екоцентричного розуміння взаємовідносин між людиною і довкіллям. З огляду на сказане, екологічна освіта в нашій державі набуває особливої актуальності і потребує якісних змін, новітніх методів і підходів, використання зарубіжного досвіду.

Зауважимо, що в системі неперервної екологічної освіти вища школа активно долучається до пошуку та розроблення інноваційних форм і методик екологічної освіти та виховання як інструменту підвищення ефективності навчально-виховного процесу та

формування особистості – носія екологічного світогляду. Формування в студентської молоді основ глобального мислення та екологічного світогляду, оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування, виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, осмислення сучасного процесу сталого розвитку суспільства є завданнями екологічної освіти у вищій школі. З цією метою відбувається вдосконалення навчальних планів, розроблення нових навчальних дисциплін, впровадження інтерактивних методів викладання, з-поміж яких важливе місце посідає проектна технологія.

Метод проектів, який нині активно й успішно використовується в зарубіжній освіті, здобув велику популярність і в Україні завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань та їх практичного застосування для вирішення конкретних проблем. Доказом цього є значний науковий доробок з окресленої проблематики вітчизняних вчених (Г. Білявський, М. Колесник, І. Костицька, Г. Пустовіт, Н. Родова, С. Совгіра, С. Шмалєй та ін.). Однак, незважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення поняття, у науковій літературі поняття «метод проектів» витлумачують по-різному: метод навчання (Г. Ващенко, С. Полат), форма організації навчання (С. Гончаренко, Л. Кондратова), технологія навчання (В. Гузеєв, Г. Ісаєва, Є. Полат, Н. Поліхун, С. Сисоєва), засіб досягнення певних якостей та характеристик особистості в навчанні (С. Генкал, І. Єрмаков, Н. Чайченко).

Крім цього, вчені акцентують увагу на проектній культурі фахівця, що передбачає гармонійний розвиток як проектних знань, умінь та навичок роботи в професійній сфері, так і професійно важливих якостей, які характеризують особистісні риси людини незалежно від фаху [1, с. 87].

Метою статті є дослідження процесу використання проектної діяльності в екологічній освіті ВНЗ і визначення педагогічних умов використання проектів у формуванні екологічної культури студентів.

Зважаючи на актуальність проблеми дослідження та суттєвий доробок наукових праць щодо її вивчення, ми не ставимо за мету охарактеризувати дефініції таких ключових понять, як «проект», «проектна діяльність», «метод проектів», «проектна технологія» (до слова, спостерігаємо унормування цих понять), а проаналізуємо наукові розвідки щодо вивчення педагогічних можливостей проектної технології у вирішенні завдань екологічної освіти.

На основі останніх праць із порушеного питання можемо ствердно зауважити, що дослідники активно вивчать місце та роль проектної діяльності в різних освітніх галузях загалом та екологічній освіті зокрема. Так, С. Совгіра вважає, що використання проектного методу в екології забезпечує можливість автономного опанування форм самостійної дослідницької діяльності та природоохоронної роботи студентів, формує у них відчуття відповідальності за результат своєї діяльності, готовність до участі в екологічних акціях, забезпечує ефективну підготовку студентів до природоохоронної роботи [13, с. 224].

Слушними, на нашу думку, є міркування С. Ключки щодо виховного потенціалу методу проектів, який полягає в застосуванні екологічних знань у практичній діяльності і формує мотивацію та готовність до природоохоронної діяльності, активізує особистісний творчий потенціал, створює умови для опанування інноваційних методів і технологій охорони навколишнього природного середовища [6, с. 123]. Проектна технологія як інноваційна технологій навчання і виховання, на думку О. Плахотнік, дає змогу долучити студентів до вирішенням важливих локальних і регіональних проблем, усвідомити важливість своєї участі в збереженні навколишнього середовища [11, с. 89]. І. Недільська [10, с. 2] вказує на те, що проектний метод пропонує використання навколишнього середовища як лабораторії, де відбувається пізнання.

Впровадження у навчальний процес методу екологічних проектів створює інноваційно-розвивальне середовище, метою якого є екологічна мотивація навчальної діяльності, проблемно-креативна спрямованість, набуття студентами екологічних знань і навичок самостійної роботи, нового досвіду екологічного пошуку, орієнтацію на благополуччя екологічного середовища.

Застосування методу проектів у формуванні екологічної культури студентів полягає в реалізації таких навчальних завдань: набуття, закріплення, поглиблення і поширення знань; залучення студентів до практичної діяльності щодо вирішення екологічних проблем; формування цілісного уявлення про природу, ґрунтовних знань про взаємозв’язки у системі

«людина – природа – суспільство»; розвиток дослідницьких умінь студентів; оволодіння нормами правильної поведінки в довкіллі, суспільстві; виховання відповідальності за якість середовища; розвиток емоційної та вольової сфер особистості; передбачення наслідків своєї екологічної діяльності; розвиток власної ініціативи, самостійності [14, с. 202].

Досліджуючи феномен «екологічна компетентність», Л. Лук'янова визначила, що інноваційні методики навчання, у тому числі проекти, є засобом формування в студентів таких особистісних досягнень: 1) спроможність брати участь в ухваленні рішень щодо захисту навколишнього середовища, мати екологічну відповідальність, вміти регулювати конфлікти між нагальними соціальними потребами та екологічною доцільністю; 2) усвідомлення важливості збереження навколишнього середовища, сприйняття філософських і культурних підстав екологічного світогляду, уміння жити в мирі з природою; 3) здатність пізнавати нові екологічні відомості протягом усього життя і вміння донести їх до оточуючих у зрозумілій для них формі [8, с. 64].

На думку М. Бауер, під час виконання проектів вирішують такі освітні, розвивальні та виховні завдання: створення образу цілісних екологічних знань для розуміння закономірностей взаємодії людей із навколишнім середовищем; підвищення мотивації в отриманні додаткових екологічних знань із метою їх перетворення в матеріальну силу прогресу суспільства; вивчення методів наукового пізнання стосовно навколишнього середовища; вироблення здатності до рефлексії та інтерпретації отриманих результатів; розвиток дослідницьких та екологічних якостей особистості і вдосконалення екологічного способу мислення; організація базового алгоритму соціальної поведінки на основі екологізації сфер суспільної і виробничої діяльності [2, с. 102–103].

На основі нашого досвіду педагогічної діяльності можемо стверджувати, що в сучасній екологічній освіті, на жаль, немає єдності між теоретичними знаннями студентів і вирішенням практичних завдань. Причинами цього є недостатня кількість годин, що виділяється для вивчення дисципліни «Екологія», відсутність екологічної складової у спеціальних курсах професійної підготовки, недостатня матеріальна база для проведення експериментальної роботи, незначна кількість природних еколабораторій тощо. Однак, незважаючи на названі труднощі, впродовж останніх років процес навчання екології у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка набуває прикладного характеру і завершується підготовкою студентами проектів.

У ході практичної діяльності ми визначили такі педагогічні умови використання проектів у формуванні екологічної культури студентів:

- спрямованість завдань проекту на природоохоронну діяльність шляхом залучення студентів до вирішенням важливих локальних і регіональних проблем;
- посилення ступеня самостійності студентів у реалізації мети проектної діяльності;
- використання міждисциплінарних зв'язків для вирішення конкретних екологічних проблем;
- орієнтація екологічних проектів на майбутню професійну діяльність.

Охарактеризуємо ці педагогічним умови.

По-перше, потужним засобом формування екологічної культури є природоохоронна діяльність як системне утворення, що є діяльнісною реалізацією екологічних знань, умінь, навичок, здобутих студентами в навчально-виховному процесі ВНЗ. Така діяльність передбачає морально-етичну поведінку особистості в довкіллі, усвідомлену діяльність із сформованими мотиваційно-ціннісними установками раціонального природокористування, накопичення досвіду у сфері охорони навколишнього середовища [5, с. 122]. У такому розумінні природоохоронна діяльність є показником свідомого, відповідального ставлення особистості до природи.

Природоохоронна робота в рамках проектної діяльності має за мету формування й удосконалення практичних умінь і навичок з охорони природи, розвиток і прояв вольових якостей, а також уміння виявляти активність у вирішенні місцевих екологічних проблем. Вона зорієнтована на залучення особистості до такої взаємодії з природою, що дає змогу засвоїти адекватні екологічні стратегії, набути необхідні для їх реалізації вміння і навички.

По-друге, важливою умовою формування екологічної культури студентів засобами проектної діяльності є посилення ступеня їхньої самостійності у реалізації завдань проектної

діяльності. Самостійна діяльність формує в студентів свідоме налаштування на систематичне накопичення екологічних знань і є необхідною умовою самоорганізації навчальної природоохоронної діяльності особистості, а в подальшому – фахівця з високим рівнем екологічної культури. У контексті формування готовності до самостійної природоохоронної діяльності особливу увагу варто приділяти самоконтролю та самооцінці, які визначають уміння студентів здійснювати моніторинг і критичну рефлексію процесу та результатів власної діяльності [4, с. 88].

По-третє, важливою умовою реалізації проектної діяльності у ВНЗ вважаємо міжпредметний характер екологічного дослідження. Використання міждисциплінарних зв'язків для вирішення конкретних екологічних завдань і проблем є переконливим прикладом інтеграційних процесів в екологічній науці. Ці зв'язки відіграють важливу роль у підвищенні практичної та науково-теоретичної підготовки студентів, забезпечують оволодіння ними узагальненого характеру еколого-пізнавальної діяльності. Зауважимо, що під час навчання студенти опановують значну кількість дисциплін, що формують різні знання та вміння, і повинні сприйматись як єдиний взаємопов'язаний процес.

Досліджуючи можливості реалізації міжпредметних зв'язків як засобу екологізації освіти у вищій школі, ми дійшли висновку, що поле їх використання в навчально-виховному процесі може бути дуже широким. Однак відсутність єдності в інтерпретації загальних наукових понять, законів і теорій, наступності в їхньому розкритті під час вивчення різних навчальних дисциплін робить цей процес недієвим. Нині екологія розглядається як наука біологічного циклу, що вивчає екосистеми, а повинна усвідомлюватися конгломератом наукових дисциплін, яка вивчає весь комплекс взаємодій суспільства і природи.

Вважаємо, що екологізація освіти – це дієвий інструмент високого рівня підготовки фахівців та формування системи професійної компетентності відповідно до вимог концепції сталого розвитку. Водночас змушені констатувати, що система екологічного виховання та освіти в Україні ще не є цілісною, неперервною, взаємопов'язаною. Тому на допомогу у вирішенні цього питання приходить неформальна екологічна освіта, що охоплює різноманітні види діяльності з екології поза академічною освітою. Участь студентів у міжнародних, всеукраїнських, регіональних екологічних проектах за ініціюванням громадських організацій, молодіжних об'єднань тощо є надзвичайно актуальною та важливою формою екологічної освіти майбутніх фахівців. Вона дає змогу залучати студентську молодь до активної екологічної діяльності впродовж навчання у ВНЗ.

З метою вивчення думки студентів щодо важливості і місця проектної діяльності у навчальному процесі ВНЗ ми провели серед них опитування. Анкетування 74 студентів факультету педагогіки і психології дало змогу сформувати такі висновки:

- проектна діяльність є цікавою та ефективною формою навчання студентів (91 % респондентів);
- виконання проектів сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу завдяки осмисленню самостійно здобутої інформації (74 %);
- творчий пошук шляхів реалізації завдань проекту є основою формування екологічної свідомості та екологічного мислення студентів (81 %).

Далі пропонуємо аналітичний опис одного із проектів, який, за результатами опитування студентів, набрав найбільший відсоток позитивних відповідей (78 % респондентів).

Тема проекту: Екологічні проблеми мого краю (міста, села).

Мета проекту: дослідження екологічних проблем рідного краю та пошук шляхів їх вирішення.

Завдання проектної діяльності:

Дослідити екологічні проблеми, які є у вашому місті чи селі, виявити їхні причини.

Проаналізувати ефективність механізмів їх вирішення на цьому етапі.

Запропонувати своє бачення шляхів їх вирішення.

Проаналізуємо означений проект відповідно до структури проектної діяльності за Л. Лук'яновою [8, с. 63].

1. Підготовчий етап: визначення мети і завдань проекту; створення колективу виконавців і розподіл його на дослідницькі групи; планування роботи (визначення терміну виконання, окреслення завдань, визначення методів роботи над проектом), обрання пошуку джерел інформації. На цьому етапі важливо мотивувати студентів до отримання інформації за

обраною екологічною проблематикою. З цією метою використовуємо аналіз актуальності проблеми, постановку конкретної мети, підбір адекватних екологічних методик, обговорення можливих варіантів використання проекту в конкретних життєвих екологічних ситуаціях. Це вимагає від студентів наукового і творчого пошуку, однак щонайважливіше – знань про глобальні екологічні проблеми, екологічні лиха регіонального значення, сучасні прогресивні методи охорони природи тощо. Науковий пошук та практичний досвід дав нам змогу встановити взаємозв'язок інтелектуального та емоційно-вольового виявлення особистості і погодитися з думкою Г. Пустовіт щодо принципів екологічної освіти в певних умовах: спрямованість на розвиток емоційно-ціннісної сфери особистості; спрямованість на розвиток діяльнісно-практичної сфери особистості; забезпечення ефективних умов реалізації особистісно-орієнтованих завдань екологічної освіти і виховання [12, с. 233].

2. Дослідницький етап: безпосередня робота над проектом, збирання інформації, встановлення необхідних робочих зв'язків з особами, які можуть допомогти у виконанні запланованої роботи (головою селищної ради, головою територіальної громади, міським головою тощо); вивчення, опрацювання та узагальнення отриманої інформації; аналіз та систематизація комплексу напрацьованого матеріалу; викладення узагальнених висновків, схем, діаграм, рефератів, загального звіту. Використання методу екологічних проектів допомагає студентам застосувати життєві і навчальні навички до конкретної екологічної ситуації, показуючи цим практичну необхідність знань, отриманих на заняттях з екології та інших дисциплін, вчить вносити корективи в процес роботи, формує вміння алгоритмізувати свою діяльність і презентувати її результати. В означеному контексті організація самостійної роботи студентів є визначальною, оскільки сприяє розвитку ініціативи, самостійності, організаторських здібностей, стимулює процес саморозвитку особистості.

Під час самостійної роботи над проектом викладачеві необхідно звертати увагу на вміння студентів планувати свою роботу над проектом, визначати і дотримуватися цілі до її реалізації, аналізувати і враховувати значущі умови навчальної діяльності, визначати послідовність виконання дій, відбирати відповідні засоби, оцінювати результати власної діяльності відповідно до певних критеріїв (важливо, щоб суб'єктивні критерії оцінки власних результатів не дуже відрізнялися від прийнятих, об'єктивних), корегувати програму дій.

Без сумніву, оволодіння уміннями і навичками самостійної роботи забезпечує розвиток творчого потенціалу, становлення вищої емоційної сфери особистості – почуття обов'язку, честі, достоїнства, відповідальності [4, с. 89]. Самостійна робота студента сприяє вихованню мислення майбутнього професіонала, створює умови для зародження самостійної думки, пізнавальної активності. Самостійна робота сприяє формуванню інтелектуальних та творчих якостей, необхідних майбутньому спеціалістові; виховує потребу постійного поповнення своїх знань, прагнення до самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організованості й ініціативи.

Переконані, що самостійна пізнавальна діяльність – це єдиний правильний шлях до розвитку екологічного мислення, досягнення високого рівня екологічної культури. Разом з цим вказана діяльність сприяє формуванню вміння та виникненню бажання брати на себе відповідальність за стан довкілля, в якому ми живемо. Загальна схема екологічного проекту спирається на такий зв'язок окремих ланок: екологічні знання – екологічне мислення – природоохоронна діяльність – екологічна свідомість – екологічна культура.

Вважаємо, що особливого значення набуває залучення студента до процесу екологічного пошуку, в якому важливим є не власне результат, а процес досягнення результату. Виконання екологічного проекту навчає студентів застосовувати міждисциплінарні зв'язки для вирішення конкретних екологічних завдань і проблем.

3. Підсумковий етап: презентація отриманих результатів; їх обговорення за участю студентів групи, курсу, потоку; підготовка лекцій, виступів для студентів інших груп, навчальних закладів; організація підсумкової конференції. Використання проектної діяльності в роботі зі студентами сприяє виявленню позитивних моментів її застосування, зокрема, спрямованості на розвиток пізнавальних умінь, дослідницьких та творчих якостей особистості, ініціативності, комунікативності, цілеспрямованості, організаторських здібностей, здатності до самовизначення. Робота над проектом допомагає вихованню у студентів почуття відповідальності, самодисципліни, здатності до активної громадської участі й самоорганізації, загальнолюдських цінностей (соціальне партнерство, толерантність). Проектна технологія дає

змогу молоді тісно взаємодіяти з природними об'єктами, бачити проблему, розуміти її суть і шукати шляхи її вирішення. Співпереживання природному оточенню зумовлює бажання діяти. У процесі проектної діяльності відбувається зміна естетичного ставлення до природи на етичне.

Отже, використання в навчальному процесі проектної діяльності позитивно впливає на формування екологічної культури студентів, що вирізняється високим рівнем екологічних знань, умінь, навичок, різноманітними способами природоохоронної діяльності та обґрунтованим прийняттям рішень. Метод проектів є найбільш оптимальним шляхом залучення студентів до еколого-виховної діяльності, розвитку їх активної природоохоронної позиції, формування нового типу взаємин із природою, що забезпечує розвиток науково-дослідницьких і науково-практичних здатностей до вирішення екологічних проблем. Використання екологічних проектів у навчально-виховному процесі вищої школи створює комфортні умови для успішної реалізації завдань формування екологічної культури особистості.

Перспективи подальшої роботи із застосування проектної технології вбачаємо у дослідженні педагогічних умов організації екологічного проектування в педагогічній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрій В. Н. Соціальне проектування як педагогічна технологія проектної культури студентів / В. Н. Багрій // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 3. – С. 86–90.
2. Бауер М. Й. Методологія екологічної освіти / М. Й. Бауер. – Чернівці: Крайова освіта, 2000. – 320 с.
3. Войтова Л. Формування екологічної культури майбутніх соціальних педагогів у педагогічному ВНЗ / Л. Войтова // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, 2012. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 144–150.
4. Драч І. І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців / І. І. Драч // Нові технології навчання: наук.-метод. збірник. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 37. – С. 86–90.
5. Ключка С. Еколого-виховний потенціал природоохоронної діяльності в системі морально-етичних цінностей особистості / С. Ключка // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 15. – С. 118–124.
6. Ключка С. І. Формування екологічної компетентності в процесі професійної підготовки студентів / С. І. Ключка // Вісник Черкаського національний університет імені Богдана Хмельницького, 2011. − Вип. 209. – Ч. 1. – С. 132–136.
7. Концепція екологічної освіти України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. – № 7. – С. 3–23.
8. Лук'янова Л. Б. Інноваційні технології в екологічній освіті фахівців / Л. Б. Лук'янова // Дидактика професійної школи: зб. наук. праць. – К.; Хмельницький, 2005. – Вип. 2. – С. 58–68.
9. Лук'янова Л. Б. Сучасні підходи до формування екологічної компетентності фахівців /Л. Б. Лук'янова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – Вип. 17. – С. 60–70.
10. Недільська І. І. Методи проектної діяльності та моделювання у практиці викладання біології / І. І. Недільська // Біологія. – 2007. – № 10 (166). – С. 2–4.
11. Плахотнік О. В. Інноваційні підходи до екологічної освіти молоді / О. В. Плахотнік, В. Є. Головатюк // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки, 2004. – № 3. – С. 88–90.
12. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах: монографія / Г. П. Пустовіт. – К.; Луганськ: Альма-матер, 2004. – 540 с.
13. Совгіра С. В. Технологія та організація природоохоронних робіт: підручник / С. В. Совгіра, Г. Є. Гончаренко, С. О. Люленко. – К.: Науковий світ, 2011. – 319 с.
14. Тульська О. Л. Проектна діяльність як засіб розвитку професійної культури майбутніх екологів у процесі фахової підготовки / О. Л. Тульська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологіяя.– 2009. – Вип. 3 (145). – С. 199–203.

REFERENCES

1. Bahrii V. N. Sotsialne proektuvannia yak pedahohichna tekhnolohiia proektnoi kultury studentiv [Social projecting as a pedagogical technology of students' project culture], Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia Psykholoho-pedahohichni nauky, 2014, Vol. 3, pp. 86–90.

2. Bauer M. Y. Metodolohiia ekolohichnoi osvity [Methodology of environmental education], Chernivtsi, Kraiova osvita, 2000. –320 p.
3. Voitova L. Formuvannia ekolohichnoi kultury maibutnikh sotsialnykh pedahohiv u pedahohichnomu VNZ [Formation of ecological culture of future social pedagogues in pedagogical HEI]. Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia: zb. naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny, 2012, Vol 5 (1),– pp. 144–150.
4. Drach I. I. Samostiina robota studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv yak vazhlyvyi element suchasnoi pidhotovky fakhivtsiv [Independent work of students of higher educational institutions as an important element of modern specialists training]. Novi tekhnolohii navchannia: naukovo-metodychnyj zbirnyk, Kyiv, Naukovo-metodychnyj tsentr vyshchoi osvity, 2004, Vol. 37, – pp. 86–90.
5. Kliuchka S. Ekoloho-vykhovnyi potentsial pryrodookhoronnoi diialnosti v systemi moralno-etychnykh tsinnostei osobystosti [Ecological and educational potential of environmental activity in the system of moral and ethical values of personality], Vytoky pedahohichnoi maisternosti Pedahohichni nauky, 2015, Vol. 15, – pp. 118–124.
6. Kliuchka S. I. Formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti v protsesi profesiinoi pidhotovky studentiv [Formation of ecological competence in the process of professional training of students], Visnyk Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni Bohdana Khmelnytskoho, 2011, Vol. 209 (1), pp.132–136.
7. Kontseptsiia ekolohichnoi osvity Ukrainy [Concept of ecological education of Ukraine]. Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, 2002, Vol.7,– pp. 3–23.
8. Lukianova L. Innovatsiini tekhnolohii v ekolohichnii osviti fakhivtsiv [Innovative technologies in ecological education of specialists]. Dydaktyka profesiinoi shkoly: zbirnyk naukovykh prats, Kyiv-Khmelnytskyi, 2005, Vol. 2,– pp. 58–68.
9. Lukianova L.B. Suchasni pidkhody do formuvannia ekolohichnoi kompetentnosti fakhivtsiv [Modern approaches to the formation of environmental competence of specialists]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, dosvid, problemy: zbirnyk naukovych prats, Kyiv-Vinnytsia: DOV “Vinnytsia”, 2008. Vol.17,– pp.60–70.
10. Nedilska I.I. Metody proektnoi diialnosti ta modeliuvannia u praktytsi vykladannia biolohii [Methods of project activity and modeling in the practice of teaching biology]. Biolohiia, 2007, Vol. 10 (166), pp. 2–4.
11. Plakhotnik O. V, Holovatiuk V. Ye. Innovatsiini pidkhody do ekolohichnoi osvity molodi [Innovative approaches to environmental education of young people], Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia Psykholoho-pedahohichni nauky, Nizhyn, 2004, Vol. 3,– pp. 88–90.
12. Pustovit H.P. Teoretyko-metodychni osnovy ekolohichnoi osvity i vykhovannia uchniv 1 – 9 klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: monohrafiia [Theoretical and methodical foundations of ecological education and upbringing of pupils of grades 1–9 in extracurricular educational institutions: monograph], Kyiv; Luhansk, Alma-mater, 2004.– 540 p.
13. Sovhira S. V., Honcharenko H. Ye., Liulenko S. O. Tekhnolohiia ta orhanizatsiia pryrodookhoronnykh robit: pidruchnyk [Technology and organization of environmental works: a textbook], Kyiv, Naukovyj svit, 2011. – 319 p.
14. Tulska O.L. Proektna diialnist yak zasib rozvytku profesiinoi kultury maibutnikh ekolohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Project activity as a means of developing the professional culture of future environmentalists in the process of professional training]. Naukovi pratsi Donetskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia, 2009, – pp. 199–204.

Стаття надійшла в редакцію 03.09.2017 р.

УДК 159.98:[355.23+356.13]

DOI: 10:25128/2415-3605.17.3. 15

ОЛЕНА ГЕВКО

alenyshka26@ukr.net
старший викладач,
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
м. Хмельницький, вул. Шевченка, 46